

## **Čeřtina jako cizí jazyk úroveň A1. Fonetika a prostředky vyjadřování modality**

V roce 2005 se podařilo dokončit popis prvních čtyř úrovní čeřtiny jako cizího jazyka, a to v kategoriích tzv. uživatele základů jazyka (úroveň A1 a A2) a samostatného uživatele (úroveň B1 byla pro čeřtinu publikována již v roce 2001, v roce 2005 ji následovala úroveň B2). Všechny popisy vycházely ze Společného evropského referenčního rámce.

Úroveň A1, jejíž popis vznikl jako zakázka MŠMT LS0303, představuje nejnižší úroveň generativního ovládnutí jazyka, zjednodušeně řečeno „základy jazyka“. Proto jsme mimo jiné přihlíželi i k tomu, že se uživatel A1 velmi málo setká s četbou textů (podle *Referenčního rámce* rozumí krátkým, jednoduchým sdělením na pohlednicích a rozpozná např. v nápisech známá jména, slova, fráze, rozumí krátkému popisu nebo jednoduše psaným pokynům) nebo s vytvářením psaných komunikátů (dokáže předat osobní data a napsat jednoduchý text na pohlednici), kde se užívá postojových predikátorů uvedeného typu častěji než v projevech mluvených, zejména dialogických – a především má uživatel A1 zvládnout.

### **1. Presentace fonetického plánu**

Do publikace *Čeřtina jako cizí jazyk. Úroveň A1* jsme zařadili fonetický popis čeřtiny. Má pomoci zmapovat, které fonetické jevy potřebují uživatelé A1 zvládnout, ale upozorňuje i na jevy širší, se kterými se mohou setkat (to se týká např. slovního přízvuku a kadence).

Naprostou novinku představuje zařazení kapitol, které se zabývají fonetickými chybami u nerodilých mluvčích s přihlédnutím k mateřštině uživatele, a dále kapitol, které prezentují české hlásky na pozadí fonetických plánů jiných „velkých“ jazyků.

Fonologická kompetence zahrnuje podle Společného evropského referenčního rámce znalosti a dovednosti vnímat a produkovat zvukové jednotky (fonémy) jazyka a jejich realizaci v určitých kontextech (alofony), dále fonetické rysy, které odlišují fonémy, jako v češtině např. znělost, labializace. Zvládnutí prozódie v češtině na úrovni A1 uvažujeme jen ve velmi omezené míře.

Považujeme naopak za klíčové, aby si uživatel na úrovni A1 osvojil přinejmenším takovou výslovnost, která umožní porozumění rodilým mluvčím. Sám potom rozumí pečlivě, zřetelně artikulované a pomalu vyslovované promluvě, často s delšími pomlkami, aby uživatel mohl pochopit význam.

Pro mnohé uživatele A1 bude nezvyklé těsné sepětí českého fonetického plánu s grafickým systémem. Přesto je dle našeho názoru třeba vyvarovat se vydávání hlásek za litery a naopak, jak se děje v mnohých učebnicích češtiny pro cizince.

Předpokládáme, že uživatelé A1 budou znát některé české hlásky, možná dokonce jejich většinu, ze své mateřštiny, případně z mediačního jazyka (zde uvažujeme především o angličtině). Je tedy třeba soustředit se zejména na odlišnosti výchozího a cílového jazyka.

Při fonetickém popisu češtiny jsme vycházeli především z postupů, které u nás představila Z. Palková. Představujeme tedy systém českých vokálů, diftongů a konsonantů, přičemž zdůrazňujeme specifika české výslovnosti.

U 10 vokalických fonémů poukazujeme zejména na délku, která má v češtině fonologickou platnost. Zdůrazňujeme, že délku v žádných slabikách neovlivňuje přízvuk (oproti např. ruštině). Podobně jsme upozornili na ústní realizaci všech českých vokálů (proti nazální realizaci některých vokálů např. ve francouzštině), na neexistenci neutrálního vokálu [ə] a jednotnou výslovnost grafémů *i* a *y* jako [i]

a naopak dvojí grafickou realizaci [u:] jako *ú* či *ů* (s uvedením příslušných pravidel pro distribuci).

V samostatných podkapitolách se věnujeme výslovnosti *di, ti, ni* a slabikám s tzv. měkkícím (v grafice označovaným) *ě*, výslovnosti dvou vokálů uprostřed slova a vokalizaci prepozic.

Jak patrně, snažili jsme se, aby kapitola týkající se výslovnosti měla maximální využití v praxi. Proto je vše doloženo i množstvím příkladů, které se ale snaží brát v potaz slovní zásobu předpokládanou na úrovni A1. Např. pro demonstraci fonologické délky v češtině jsme zvolili příklady *děkuji* [d'ekuji] – *děkují* [d'ekuji:]; *mi, my* [mi] – *mí* [mi:]; *spi* [spi] – *spí* [spi:]; *byt* [bit] – *být, bít* [bi:t]. Pro shodnou realizaci *i* a *y* ve výslovnosti uvádíme příklady homofon *bít* a *být* [bi:t], *mít* a *mýt* [mi:t], *mi* a *my* [mi], *psi* a *psy* [psi]. Důležitost rozlišovat ve výslovnosti *di, ti, ni* a *dy, ty, ny* ukazujeme např. na dvojicích *Kanaďani* – *Kanaďany, oni* – *ony, ti* – *ty*.

Uvádíme i obecněčeské úženi [e:] na [i:] (např. [poli:fka], [mli:ko], [mali:ho]), protože se s ním i uživatelé A1 během krátkého pobytu setkají, zejména budou-li se nacházet v blízkosti hlavního města nebo přímo v něm. V žádném případě ovšem nezastáváme názor, že by se toto úženi mělo týkat také jejich produkce, mj. proto, že rysy obecné češtiny jsou pro rodilého mluvčího signálem dobrého ovládnutí jazyka (přínejmenším v oblasti některých dovedností), což ho nutí zvýšit mluvní tempo a přejít ze standardní podoby jazyka do podoby substandardní. Při užívání substandardních forem jazyka se totiž pro mnohé mluvčí vytrácí signál „jsem cizinec“.

Celou kapitolu týkající se fonetické prezentace doplňuje popis jednotlivých vokálů, diftongů i konsonantů, a to s množstvím příkladů. Uvádíme vždy případ, kdy se daná hláska realizuje na začátku slova, uprostřed slova a na jeho konci (pokud jsou všechny tyto pozice v češtině zastoupeny). Zároveň poukazujeme i na realizaci grafickou (např. pro hlásku [i] uvádíme všechny tři pozice, a to jak pro realizaci grafěmem *i*, tak pro realizaci grafěmem *y*).

U konsonantického systému bylo třeba upozornit na asimilaci znělosti a neutralizaci znělosti, uvádíme např. dvojice *led* a *let* [let], *jih*

a *jich* [jix], se kterými se uživatelé A1 jistě setkají. Upozorňujeme i na progresivní asimilaci, která v češtině není tak častá. Ovšem např. neznělá výslovnost [ř] může svádět uživatele k realizaci hlásky jako [r] (tento jev lze často pozorovat např. u ruských studentů).

Hlásky [x], [h] a [ř] působí ve výslovnosti mnoha nerodilým mluvčím, zejména těm, kteří je neznají ze své mateřštiny, mnohé potíže. Proto jsme zařadili detailní popis realizace těchto hlásek.

Věnujeme se rovněž zjednodušování konsonantických skupin (uživatelé se setkají např. se zjednodušenou výslovností tvarů slovesa *být* [sem], [si], [sme], [ste], sou], *dcera* [cera], *přijít* [přit']. Se zdvojenými konsonanty se uživatelé A1 pravděpodobně setkají v mnohem menší míře, případně vůbec ne (např. *uvědomme* [uvjedomme], *Anna* [ana], *měkký* [mňeki:]).

Podrobněji se věnujeme slovnímu přízvuku, protože se jeho umístění v různých jazycích liší. Čeština patří mezi tzv. jazyky s pevným (stálým) přízvukem, který se ustálil na první slabice (proti polštině, francouzštině atd.). Na to je třeba u uživatelů A1 dbát a upozornit je na případné neshody s jejich mateřštinou.

V češtině musíme také upozornit na polohu slovního přízvuku v případě spojení prepozice se jménem, kdy se přízvuk klade – např. oproti polštině – na prepozici. (Pro úplnost uvádíme i výjimky, ačkoliv se s nimi studenti na úrovni A1 nesetkají.) Detailně se věnujeme postavení enklitik v češtině, neboť má nezřídka zásadní význam pro porozumění při segmentaci promluvy při percepci.

Okrajově se věnujeme kadenci, neboť na úrovni A1 uvažujeme pouze o zvládnutí klesavé kadence pro výpověď oznamovací a kadence stoupavě klesavé (na úrovni A1 pouze pro doplňovací otázky), antikadenci předpokládáme na této úrovni pouze pro zjišťovací otázky. Zvládnutí polokadence na dané úrovni nepovažujeme za nutné, i když ji jazykově nadaní studenti mohou snadno „pochytit“.

Za největší přínos Prezentace zvukové stránky považujeme zpracování typických fonetických chyb u nerodilých mluvčích. Zde jsme vycházeli z bohatých zkušeností autorů z výuky cizinců různých národností. Podrobně je pak český fonetický plán zpracován na pozadí

anglického, německého, francouzského, španělského, portugalského, ruského a v neposlední řadě polského. Takové rozdělení nám umožnilo poukázat na typické chyby, kterých se dopouštějí mluvčí s danou mateřštinou. Např. u polštiny nám toto zpracování umožnilo upozornit mj. na problematiku dodržování kvantity, výslovnost [i] a [y] jako negativní transfer z polštiny, dále na fonologický protiklad [h] a [x], výslovnost [ř], sykavek [š], [č] a [ž], slabikotvornost r, l. Problémy Polákům činí i výslovnost některých zdvojených souhlásek (srov. polské panna [panna] proti [pana]) a různé postavení přízvuků v obou jazycích.

Při zpracování Prezentace zvukové stránky jsme vážali, jak široce má český fonetický systém představit. Vzhledem k tomu, že popis úrovně není určen přímo uživatelům jazyka, snažili jsme se o co nejvýstižnější zachycení všech důležitých či problematických oblastí a jevů. Snažili jsme se o ucelený přehled, to ovšem neznamená že se student či uživatel jazyka musí nutně se všemi seznámit. Roli bude také bezpochyby hrát charakter uživatele jazyka, důvod, proč se učí česky, s jakou skupinou rodilých mluvčích se bude stýkat, v které části České republiky bude pobývat atd.

## 2. Prostředky vyjadřování modality

Vzniklý popis předkládá mj. materiál, který mají uživatelé této úrovně ovládnout. Do tohoto materiálu pochopitelně spadá i vyjadřování modality. Vzhledem k prostoru vymezenému na náš příspěvek se budeme detailně zabývat jen modalitou jistotní, která vyjadřuje míru jistoty mluvčího o pravdivosti sdělovaného obsahu.

Jistotní modalitě jsme se věnovali v *Jazykových funkcích*, v kapitole *Vyjadřování postojů*, v podkapitole *Jistotní modalita*. Kromě modality jistotní předpokládáme, že si uživatelé A1 osvojí i některé prostředky modality deontické (vyjadřuje nutnost a možnost z hlediska společenských etických principů apod.) a voluntativní (vyjadřuje nutnost, možnost a záměr).

V našem příspěvku chápeme modalitu jako lexikálně-gramatickou kategorii (nikoliv úzce např. jako Palmer, který ji omezuje pouze na

kategorii gramatickou), a to mj. z toho důvodu, že naším cílem bylo, aby uživatelé úrovně A1 měli k dispozici omezený repertoár jednoduchých a frekventovaných prostředků, kterými mohou různé typy modalit vyjadřovat.

## 2.1. Postoje jistotně modalitní

Mluvčí sděluje propoziční obsah výpovědi<sup>1</sup> s různou mírou jistoty o jeho platnosti. Míra jistoty se pohybuje od stoprocentní (plně) jistoty přes vysokou a střední jistotu až k jistotě nízké, tedy vlastně nejistotě. Snažili jsme se studentům A1 poskytnout prostředky pro vyjádření všech čtyř stupňů jistoty, ale zároveň je zbytečně nezatížili množstvím více či méně synonymních prostředků.

Pokud mluvčí podává adresátovi nějaký obsah jako ne plně jistý, vždy to ve výpovědi indikuje. Pokud je o platnosti obsahu plně přesvědčen, obvykle to nijak nesignalizuje (viz níže).

Jistotně modalitní postoje může mluvčí aplikovat jak na kladný, tak na záporný propoziční obsah (např. *Určitě přišel* proti *Určitě nepřišel*), a to jak nepodmíněný, tak podmíněný. Znalost kondicionálu ovšem pro úroveň A1 nepředpokládáme (s výjimkou velmi omezeného počtu sloves, jako např. *chtěl/chtěla bych*, které se studenti víceméně budou učit jako fráze).

Jak uvádí autoři *Mluvnice češtiny* (1987), jistotně modalitní postoje mohou být vyjadřovány speciálními predikátovými výrazy (predikátory, slovesy), tedy odděleně od propozičního obsahu. Pak má výpověď strukturu souvětňnou (přesněji strukturu souvětí podřadného, kde postojový predikátor zaujímá pozici věty hlavní a propoziční obsah je pak ztvárněn formou věty vedlejší uvedené obvykle spojkou *že*).

Domníváme se, že tento typ vyjádření je pro studenty, kteří začínají studovat češtinu, obtížný, proto jsme jej omezili na minimum (ke konkrétním postojovým predikátorům v A1 viz níže). Zdá se nám

---

<sup>1</sup> Užíváme symbolu (+o) pro obsah vyjádřený kladně a (-o) pro obsah vyjádřený záporně.

jednodušší vyjádření jednotlivých stupňů jistoty pomocí různých prostředků lexikálních a gramatických. Gramatické prostředky však pro úroveň A1 v tomto případě nepředpokládáme, neboť stejný postoj lze vyjádřit pomocí omezeného repertoáru lexikálních prostředků, jejichž užití je pro studenta méně náročné.

Postojové predikátory vyžadují valenční pozici pro participant mluvčího, a to buď ve formě syntaktického substantiva v nominativu nebo dativu. Vzhledem k tomu, že jsme se ve všech oddílech, zejména v *Jazykových funkcích*, pokusili užití dativu omezit (snažíme se o maximální využití nominativu a akuzativu, což jsou obvykle první dva pády, se kterými se studenti češtiny jako cizího jazyka seznámí), vyhýbáme se slovesům, která mají valenci s dativem (*Zdá se mi* apod.). Tato struktura je také podle našeho názoru obtížná z toho důvodu, že může být pro studenta těžko uchopitelná, neprůhledná, zejména nedisponuje-li jeho mateřština obdobnou strukturou, protože v češtině v těchto případech mluvčí nezaujímá pozici subjektu.

Existují ovšem i postojové predikátory, které valenční pozici pro výraz specifikující participant mluvčího nevyžadují (většinou jde o analytické predikátory typu „sponové sloveso + adjektivum“). Ty však v podstatě pro A1 považujeme za nadbytečné a studenta zbytečně zatěžující, neboť stejný jistotně modalitní postoj dokáže vyjádřit jednoduššími prostředky, např. *je jisté, že... = jistě, určitě; je možné = možná* atd. Modální částice bývají považovány za jeden z typických prostředků vyjadřování různých hodnot jistotně modalitních postojů, proto dle našeho názoru tvoří jádro prostředků, které by měl student A1 pro vyjádření jistotní modalitní zvládnout (konkrétní příklady viz níže).

Uživatel A1 se spoléhá na vstřícnost a pomoc svého komunikačního partnera, proto předpokládáme, že často bude spíš zaujímat stanovisko k něčemu vyřčenému, než formulovat vlastní jistotně modalitní postoj. Uvádíme tedy, jak může student reagovat na určitý (jiným mluvčím prezentovaný) propoziční obsah, např.

*(Zítřa bude pršet.) ⇒ To si nemyslím.*

*(Bude to v pořádku.) ⇒ To těžko.*

(*Vrátí se.*)  $\Rightarrow$  *To sotva.*

Student bude aktivně dávat přednost zřejmě jednomu, maximálně dvěma prostředkům; pro vyjádření daného stupně jistoty uvádíme více frekventovaných prostředků (pro úroveň A1 ne více než tři pro každý stupeň jistoty), abychom měli jistotu, že student přinejmenším porozumí svému komunikačnímu partnerovi.

Zdůrazňujeme, že na nejnižší úrovni generativního ovládnutí jazyka, tedy na úrovni A1, neočekáváme kombinace různých prostředků lexikálních a gramatických, což také často vyžaduje rozvinuté kognitivní myšlení a schopnost abstrakce.

## 2.2. Plná jistota

Pokud mluvčí adresátovi prezentuje nějaký obsah jako jistý, není třeba tuto jistotu ve výpovědi signalizovat, např. *Iva a Zdeněk se rozešli. Bohumil se žení.* Uživatelé A1 tedy vystačí s indikativem.

V polemickém kontextu může mluvčí své přesvědčení o platnosti propozičního obsahu vyjádřit explicitně: *Vím, že (+o)/(-o).* Předpokládáme, že všichni uživatelé A1 by si měli osvojit fráze *To vím*, resp. *To nevím* jako reakci na sdělovaný obsah. Domníváme se také, že studenti by měli zvládnout užití predikátoru *vím*, např. *Vím, že se Iva a Zdeněk rozešli.* Hovoří pro to mj. i fakt, že hojně používaná učebnice I. Reškové a M. Pintarové *Communicative Czech* (2000) uvádí konjugaci slovesa *vědět* a jeho spojení s vedlejší větou už v druhé lekci, kde také probírá rozdíl mezi slovesy *znát, vědět, umět*. „Znalostí“ se zabýváme ve *Vyjadřování postojů* v samostatné podkapitole *Znalost*. Student A1 si tedy bude s to – na základě znalostí z jiných kapitol – pomoci i formulací typu *Vím* (resp. *Nevím*), že (+o)/(-o), např. *Vím, že máš sestru. Vím, že nemáš bratra.*

## 2.3. Vysoký stupeň přesvědčení

Ačkoliv vzhledem k typologii češtiny nemůže úroveň A1 výrazně potlačit gramatiku, snažili jsme se omezit repertoár zvládnutých gramatických prostředků na minimum, a to i v případě vyjadřování (nejen



jistotní) modality. Proto u vysoké jistoty (tj. stupeň přesvědčení o platnosti propozičního obsahu se blíží 100%) dále počítáme s vyjádřením pomocí prostředků lexikálních, a to s epistémickými částicemi *jistě* a *určitě*, které studenti budou znát jako prostředek pro vyjádření souhlasu (*Přijdeš?* ⇒ *Jistě.*) a které se také vyskytují v příslušných podkapitolách zabývajících se souhlasem (popř. nesouhlasem).

Na druhé straně jsme si plně vědomi úskalí, které představuje postavení jistotní částice ve větě, a to zejména v souvislosti s jistotní modalitou totální (*Co dělá Kája?* → *Kája určitě odjel do Prahy*) a partiální (*Co dělá Kája?* → *Kája odjel určitě do Prahy*).

Předpokládáme sice znalost modálních sloves *muset* i *moci*, ale počítáme s jejich užitím především pro vyjádření modality deontické, resp. voluntativní. Domníváme se, že pro studenta bude snazší – zejména myšlenkově – formulace *Určitě přijede zítra* než *Musí přijet zítra*, kde navíc interpretace (zda se jedná o modalitu deontickou, voluntativní, či jistotní) záleží na situaci a/nebo kontextu.

Uvědomujeme si, že mnoho jazyků vyjadřuje jistotní modalitu také modálními slovesy jako čeština. Srovnajme např. anglické *John must be there by now* (modalita jistotní, proti *You must come in now* – modalita deontická). V češtině lze obsah *John must be there by now* vyjádřit modálním slovesem (*Teď už tam John musí být.*) stejně dobře jako pomocí epistémické částice: *John tam už určitě/jistě je*. Domníváme se, že pro úroveň A1 postačí druhé, snad jednodušší vyjádření, mj. i z toho důvodu, že vysoký stupeň přesvědčení mluvčího o neplatnosti propozičního obsahu můžeme vyjádřit buď kladným slovesem *muset* a negovaným infinitivem, nebo záporným slovesem *moci* a kladným infinitivem (např. *Musel ten dopis nečíst/Nemohl ten dopis číst*).

Tím se dostáváme k vysokému stupni jistoty o neplatnosti obsahu, kde počítáme s postojovým predikátorem *Pochybuju, že (+o)/(-o)*. Protože pro postojový predikátor musí mj. platit, že jeden z participantů je mluvčí a že temporálně je tento predikátor fixován na moment promluvy (Grepl 1979a, s. 83), můžeme vyloučit, že se student setká – v případě jistotní modality – s jiným tvarem než *pochybuju*.

Tuto strukturu se tedy učí jako frázi. Navíc slovesa s příponou *-ova* jsou nekomplikovaná co se týče časování.

Zvolenými prostředky pro vyjádření vysokého stupně přesvědčení o platnosti a neplatnosti propozičního obsahu se navíc na úrovni A1 vyhýbáme těžkostem plynoucím z toho, že obě hodnoty představují opačné póly. Vysokému stupni přesvědčení o platnosti (+o) odpovídá vysoký stupeň přesvědčení o neplatnosti (-o) a obráceně, např. *Jsem přesvědčen, že kouřil/Nejsem přesvědčen, že nekouřil*. To je však pro A1 zbytečně komplikované. Protože se v našem projektu prostředky nepřekrývají (vysoký stupeň jistoty – *určitě, jistě*; vysoký stupeň pochybnosti – *Pochybuji, že...*, popř. *To těžko, To sotva*), předcházíme u cizinců potížím spojeným s polaritou těchto dvou hodnot (viz uvedený příklad).

## 2.4. Střední stupeň jistoty

V tomto případě lze jistotu mluvčího parafrázovat jako *Myslím, že* (+o)/(-o). To je také způsob vyjádření středního stupně jistoty, které pro A1 předpokládáme. Střední stupeň přesvědčení mluvčího o neplatnosti (+o)/(-o) může pak uživatel vyjádřit jako *Nemyslím, že* (+o)/(-o). Užití *myslím* jako vsuvky neuvažujeme (*Petr přijel myslím v pátek*).

Na úrovni A1 nelze počítat s žádnými gramatickými prostředky pro vyjádření středního ani nízkého stupně jistoty, jako je užití futura (*Ty hodinky budou rozbité*) a některé ustálené syntaktické formy vzniklé v důsledku osamostatňování vedlejších vět (*Že přišel David včera pozdě!*, *Jako by někdo zvonil?* – zde navíc s polokadencí, kterou pro A1 nepředpokládáme, *Aby nepřišel na trénink?!*).

Proto jsme zvolili ještě jeden prostředek, a to jistotní částici *asi*, kterou vzhledem k její frekvenci v mluvených textech považujeme za vhodné ovládat aspoň pasivně. Záměrně se vyhýbáme poměrně frekventované partikuli *snad*, a to především pro její mnohoznačnost. Ve funkci prostředku jistotní modalita koresponduje s predikátorem *doufám*, ovšem může nabývat také významu *údajně, prý*.

## 2.5. Nízký stupeň jistoty

Nízký stupeň jistoty znamená vlastně vysoký stupeň pochybnosti. Vzhledem k dříve publikované úrovni B1 ji parafrázujeme jako *Je možné, že (+o)/(-o)*, ale z již výše uvedených důvodů dáváme pro A1 přednost jistotním částicím (*možná a třeba*). Domníváme se však, že v tomto případě lze polemizovat o tom, zda jde skutečně o stupeň jistoty nízký.

## 2.6. Cizí mínění

Mluví se může od platnosti určitého propozičního obsahu distancovat, pokud dá najevo, že informace pocházejí z jiného zdroje. Ze sloves s významem předávání informace budou studenti na úrovni A1 znát sloveso *říct/říkat a psát*. Protože nepředpokládáme zvládnutí pasiva, a to ani reflexivního, uživatel A1 musí vždy zdroj informací jmenovat (*Michal říká, že Ondřej studuje matematiku*) nebo užít 3. os. pl. (*V novinách píšou, že přijede hodně turistů*). Ze sloves s významem získávání informace bychom mohli uvažovat o *slyšet*, ovšem explicitně jej v této části neuvádíme. Studenti se s tímto slovesem setkají v jiných podkapitolách a záleží na zvážení učitele a na schopnostech studentů, zda se naučí sloveso používat i pro vyjádření cizího mínění. Nejjednodušší vyjádření pak pro ně bude zřejmě představovat částice *prý*. O problematice (z hlediska cizince) částici *snad* viz výše. Sloveso *mít* v modálním významu pro tuto úroveň neuvažujeme, podobně jako neuvažujeme ostatní modální slovesa pro vyjádření jistotní modalit.

## 2.7. Postoje naděje a obavy

Vyjadřování naděje a obavy stojí na pomezí mezi postoji jistotně modalitními a preferenčními. Spolu s nejistotou implikují i různý stupeň zájmu mluvčího na realizaci/nerealizaci obsahu výpovědi. My se jim v popisu věnujeme v rámci podkapitoly *Emocionální postoje*. Domníváme se, že se studenti pro vyjádření naděje vystačí s *Doufám*,

že (+o)/(-o), např. *Doufám, že Fanda přijede, Doufám, že Mirek nepřijede*. Pro vyjádření obavy jsme zvolili *Bojím se, že (+o)/(-o)* a *Mám strach, že (+o)/(-o)*.

### 3. Závěrem

Uvědomujeme si, že rozsahem odpovídá námi zpracovaná podkapitola *Jistotní modalita* spíše anglické verzi úrovně A2. Bylo však třeba mít na paměti několik faktů.

Zaprvé byla již pro češtinu zpracována prahová úroveň B1 (srov. *Prahová úroveň...* 2001). Pokud z této úrovně abstrahujeme tak, že mezi úrovní A1 a B1 počítáme ještě s úrovní A2, jejíž popis vznikl paralelně s A1 (a B2), musíme prostředky vhodně odstupňovat. Jistě by nebylo možné, aby mezi A1 a A2 byl obrovský skok, avšak úroveň A2 už počítá s prostředky pro vyjádření všech stupňů jistoty.

Zadruhé neexistuje anglický popis A1, chybí tedy pilotní verze. Je třeba si také uvědomit, že proti angličtině je repertoár prostředků pro vyjádření jistotní modalit v češtině mnohem širší. I to je důvod, proč u každého stupně modalit počítáme aspoň se dvěma prostředky pro její vyjádření.

Zatřetí je třeba si uvědomit, že většina uvedených lexikálních, popř. gramatických prostředků nebude pro studenty nová, jejich znalost předpokládáme i v jiných kapitolách. Navíc tam, kde jsme se obávali složitějších myšlenkových operací nebo matoucí nekorespondence s mateřštinou (popř. mediačním jazykem) – zejména užití modálních sloves pro vyjádření jistotní modalit –, doporučujeme osvojit si prostředky méně komplikované, především epistémické částice. V neposlední řadě jsme vycházeli z potřeb uživatele češtiny na úrovni A1.

Vzhledem k tomu, jak různorodou skladbu studentů A1 předpokládáme (od turistů přes studenty na studijních pobytech v ČR a fyzicky pracujících až k diplomatům apod.), lze předpokládat, že někteří vystačí jen s omezeným repertoárem prostředků pro vyjadřování různých stupňů jistoty. Důležitou roli bude také hrát vzdálenost mateřštiny, případně mediačního jazyka, a češtiny. Předpokládáme, že Slo-

vané zvládnou veškerý materiál uvedený v popisu české verze úrovně A1 zhruba za 80 hodin, zatímco Neslované si za stejnou dobu osvojí asi polovinu.

Proto jsme také pro úroveň A1 značně omezili repertoár prostředků vyjadřujících různé stupně jistotní modality. Za jádro považujeme prostředky lexikální, a to zejména epistémické částice (*určitě, jistě, asi, třeba, možná*), méně jistotní predikátory (*Myslím/Nemyslím, že...*) a vyloučili jsme užití modálních sloves *muset* a *moci*, popř. *nesmět*, a *mít*. Gramatické prostředky pro vyjádření jistotní modality považujeme pro úroveň A1 za příliš složité, zejména užití ustálených syntaktických struktur vzniklých v důsledku osamostatňování vedlejších vět (zde je navíc pro cizince obtížné osvojit si intonaci).

#### Literatura

- Ek J. A. van, 1993, *Objectives for Foreign Language Learning I. + II.*, Council of Europe Press, Strasbourg.
- Encyklopedický slovník češtiny*, 2002, Nakladatelství Lidové noviny, Praha.
- Grepl M., Karlík P., 1997 *Skladba současně češtiny*. Votobia, Olomouc.
- Grepl M., 1979a, *Některé problémy jistotní modality*, „Slovo a slovesnost“, s. 102–104.
- Grepl M., 1979b, *Úvodní poznámky k tzv. jistotní modalitě*, „Slovo a slovesnost“, s. 81–87.
- Hádková M., Línek J., Vlasáková K., 2005, *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1*, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Council of Europe, Praha.
- Hlavsa Z., 1979, *Modalitní funkce sloves »sentiendi«*, „Slovo a slovesnost“, s. 105–107.
- Mluvnice češtiny 3. Skladba*, 1987, Academia, Praha.
- Palková Z., 1994, *Fonetika a fonologie češtiny*, Karolinum, Praha.
- Palmer F.R., 1993, *Mood and Modality*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Šára M., Bischofova J., Confortiová H., Cvejnová J., Čadská M., Holub J., Lánská L., Palková Z., Turzíková M., 2001, *Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk*, Council of Europe, Strasbourg.
- Rešková I., Pintarová M., 2000, *Communicative Czech (Elementary Czech)*, Praha.

*Společný evropský referenční rámec pro jazyky*, 2002, Univerzita Palackého, Olomouc.

Těšitelová M., 1979, *K nejčtenějším výrazovým prostředkům pravděpodobnostní (jistotní) modality*, „Slovo a slovesnost“, s. 108–111.